

Zorglandbouw

Bijna iedereen kent inmiddels de term 'zorgboerderij' en staat hier sympathiek tegenover. Opmerkelijk, want de opmars begon pas zo'n vijftien jaar geleden. In korte tijd heeft het concept zorgboerderij zich ontwikkeld tot een verrijking van de zorgmogelijkheden.

Dé zorgboerderij bestaat niet. Er zijn bedrijven waar twee dagen in de week twee mensen met een beperking meewerken. Aan de andere kant van het spectrum staan boerderijen waar per dag veertig mensen een nuttige dagbesteding vinden. Ook de doelgroepen zijn heel verschillend en dat zorgt ervoor dat ieder bedrijf zijn eigen benadering, begeleiding, faciliteiten en bedrijfsinrichting kent. Een zorgboerderij die gespecialiseerd is in ouderen met beginnende dementie, vergt een totaal andere aanpak dan een bedrijf dat ex-verslaafden opvangt, die de afkickkliniek net verlaten hebben. Bij beide staat het bordje 'zorgboerderij' aan de weg, maar toch zijn ze niet te vergelijken. De sfeer en de energie zijn totaal anders, naast de zichtbare verschillen.

Forse stijging

De meeste zorgboerderijen ontstaan uit een agrarisch bedrijf dat zich ontwikkelt tot zorgboerderij. Maar er zijn ook zorgboerderijen die beginnen als tuinproject op een zorginstelling. Het aantal is de laatste jaren sterk gestegen. In 1998 waren er 75 zorgboerderijen, in 2011 ging het

STERK MERK

De simpele vraag hoeveel zorgboerderijen er eigenlijk zijn, vergt een ingewikkeld antwoord. De Federatie Landbouw en Zorg gaat uit van zo'n 800 bedrijven, die agrarische activiteiten met zorg combineren en die bovendien voldoen aan nauw omschreven eisen binnen het Kwaliteitssysteem Zorgboerderijen. Maar bij een bredere definitie kom je op een totaal van zo'n 1100. Daarbij zijn ook reguliere instellingen die boerderijen opkopen en daar een 'zorgboerderij' starten. Wat in ieder geval uit deze definitiestrijd blijkt, is dat 'zorgboerderij' zich in vrij korte tijd heeft ontwikkeld tot een sterk merk, waar velen graag bij aansluiten. De totale omzet bedroeg in 2011 80 miljoen euro.

aantal richting de 1100. De zorgboerderij zoals we die nu kennen, is de afgelopen vijftien jaar opgekomen. Terwijl veel boeren uit de beginperiode de zorgtak hebben opgepakt uit noodzaak – de perspectieven van de agrarische tak waren op de langere termijn te mager – blijken de inkomsten uit de zorg vaak de impuls te vormen voor verdere agrarische bedrijfsontwikkeling. Met andere woorden: de landbouwtak groeit ook weer. De motivatie om in de zorg te gaan, heeft relatief vaak te maken met het beroep van de 'boerin', dat wil zeggen de vrouw van de boer, die buitenshuis werkt als verpleegkundige of bijvoorbeeld in een verzorgingshuis voor ouderen. Zodra de kinderen zelfstandiger worden, begint het ondernemersbloed van de vrouwelijke ondernemer te kriebelen. Als dan ook nog het perspectief van het bedrijf in de agrarische sector wat minder is – of de ondernemer gewoonweg minder afhankelijk wil zijn van de tredmolen van de gewone landbouw – vallen de puzzelstukjes samen. Dit is het meest voorkomende antwoord op de vraag waarom een bedrijf overgeschakeld is naar zorglandbouw.

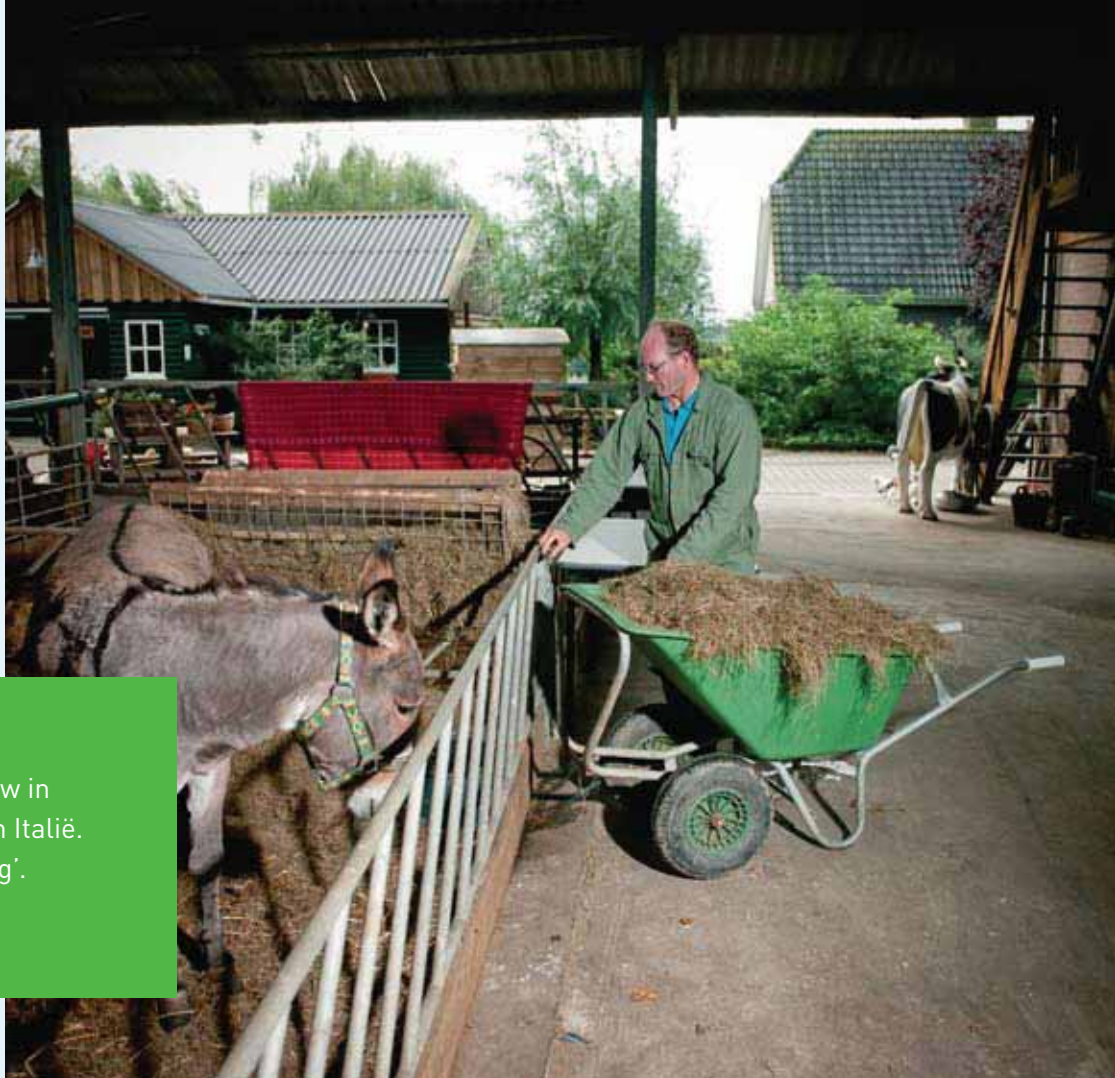
Uiteenlopende doelgroepen

De meeste bedrijven bieden dagbesteding aan uiteenlopende groepen cliënten als ouderen, verstandelijk gehandicapten, jongeren uit de jeugdhulpverlening, psychiatrische patiënten of ex-verslaafden. Daarnaast bestaat het aanbod uit leerwerktrajecten, arbeidstoeleiding, resocialisatie, behandeling in samenwerking met instellingen, andere sociale activiteiten dan werken, en verblijf. Dat laatste – wonen op de zorgboerderij – is voor bepaalde groepen cliënten zeer aantrekkelijk. Een goed voorbeeld is de Witte Hoeve in het Brabantse Oplou, waar ernstig verstandelijke gehandicapten in een groep wonen, die functioneert als gezin. In eerste instantie waren veel zorgboerderijen onderaannemer van zorginstellingen. Door de komst van het persoonsgebonden budget (pgb) is dat veranderd. Sindsdien kunnen mensen zelf beslissen hoe ze hun budget inzetten. Dat heeft de groei van het aantal zorgboerderijen zeker bevorderd. Nu leven we in een andere tijd waarin pgb, WMO (Wet maatschappelijk ondersteuning) en AWBZ (Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten) aan veranderingen onderhevig zijn. Voor kleine zorgaanbieders – zoals zorgboeren – is dat wat

Een AWBZ-erkenning is zeker aantrekkelijk omdat je dan rechtstreeks zaken kunt doen met de zorgverzekeraars

GROENE ZORG

Ook in andere landen is de zorglandbouw in opkomst, zoals in België, Noorwegen en Italië. Internationaal is de term 'Social farming'. In Vlaanderen heet het 'Groene Zorg'.

lastiger dan voor de reguliere instellingen, omdat het zaak is goed in beeld te komen bij gemeenten die sinds 2012 de verantwoordelijkheid dragen voor een deel van deze regelingen. Een AWBZ-erkenning is zeker aantrekkelijk omdat je dan rechtstreeks zaken kunt doen met de zorgverzekeraars en je niet gebonden bent aan zorginstellingen. De georganiseerde sector streeft ernaar de binding met verzekeraars en websites als kiesbeter.nl zodanig te maken, dat kiezen voor de zorgboerderij gewoon één van de mogelijkheden wordt binnen het hele zorgpalet.

Financiering

De financiering hangt af van de doelgroep en het karakter van de zorg of begeleiding. Tot voor kort werd de meeste zorg op boerderijen gefinancierd vanuit de AWBZ. De cliënten hebben hun eigen persoonsgebonden budget, of de boerderij heeft een AWBZ-erkenning of is aangesloten bij een vereniging van zorgboeren die deze erkenning heeft. De financiering is echter aan veranderingen onderhevig, die erop neerkomen dat een groter deel uit de WMO (Wet maatschappelijke ondersteuning) betaald wordt. Omdat de gemeenten deze

wet uitvoeren, zullen zorgboeren vaker met gemeenten in contact komen dan met het zorgkantoor of zorginstellingen. De financiering hangt ook sterk af van de keuze die de boer/boerin maakt voor een bepaalde doelgroep. De Uitkeringsinstantie Werknemers Verzekeringen (UWV) betaalt voor mensen in de bijstand en Wajong-cliënten. Ook jeugdzorg, justitie of reclassering kunnen de financiering voor hun rekening nemen. Crisisopvang voor kinderen bijvoorbeeld wordt betaald vanuit jeugdzorg. Naast de vergoeding voor het leveren van zorg zijn er ook nog de investeringen. In het begin konden redelijk wat boeren een beroep doen op Europese plattelandsontwikkelingsgelden. Maar dat tijdperk is afgesloten. Nu moeten de investeringen uit eigen zak komen. Dat is een duidelijk verschil met de reguliere zorg. Het kan om fikse bedragen gaan, afhankelijk van de bestaande inrichting van de boerderij. Er moet in elk geval verbouwd worden. De ruimtes moeten geschikt zijn voor ontvangst, dagverblijf en activiteiten. Omdat die laatste veel buiten plaatsvinden, zijn ook daar aanzienlijke aanpassingen nodig, afhankelijk van de groep cliënten.

KWALITEITSWAARBORGING

Er is veel aandacht gekomen voor het waarborgen van de kwaliteit van zorgdiensten die boerderijen aanbieden. In 2000 is er een kwaliteitssysteem opgesteld, dat daarna verschillende malen is aangescherpt. De laatste versie van dit kwaliteitssysteem legt veel nadruk op de mening van cliënten en op de vraag in hoeverre de zorgboerderij aansluit bij zijn of haar behoeften. Naast het kwaliteitshandboek wordt de tevredenheid van deelnemers structureel gemeten met een cliëntentevredenheidssysteem. Dit systeem is verplicht voor alle zorgboerderijen die aangesloten zijn bij de Federatie Landbouw & Zorg. Naast tevredenheid wordt er in de vragenlijst specifiek gekeken naar de bijdrage van de boerderij aan herstel en empowerment van cliënten.

Samenwerken in netwerken en ketens wordt steeds belangrijker

Bij ouderen is bijvoorbeeld een rollatorpad noodzakelijk. Ook het samengaan van landbouw en zorg vergt speciale maatregelen. Als het bedrijf dieren houdt, moet het zich aan het dierziekteprotocol houden. Dat schrijft onder andere een gescheiden oprit voor, zodat de zorgtak – als er inderdaad een dierziekte uitbreekt – nog steeds bereikbaar is. Verder valt te denken aan investeringen in benodigdheden als werkkleding, aangepast gereedschap enzovoort. En tot slot moet de ondernemer zichzelf bijscholen.

Samenwerking

Dat de zorgboer(in) ondernemer is, blijkt een belangrijke kwaliteit te zijn bij het begeleiden van deelnemers. Creatief ondernemerschap is ook zeker vereist om goed in te kunnen spelen op wet- en regelgeving en ontwikkelingen in de markt van zowel landbouw als zorg. De zorglandbouwsector is zich aan het professionaliseren en veel bedrijven zijn bijvoorbeeld aangesloten bij een regionale vereniging van zorgboeren. Samenwerken in netwerken en ketens wordt steeds belangrijker. De ondernemer in de

zorg werkt vaak in een keten van andere zorg- of welzijnspartners zoals gemeenten, zorg- en welzijnsinstellingen, woningcorporaties enzovoort.

Toekomst

Voor de toekomst van de zorglandbouw zijn de politieke beslissingen over de financiering van de zorg in zijn algemeenheid zeker bepalend (zie hierboven). Maar de sector heeft ook zijn eigen dynamiek. De ondernemers hebben een goed oog voor nieuwe kansen en verzinnen nieuwe product-marktcombinaties. Zo groeit de belangstelling voor woon-zorgboerderijen; vanuit de cliënten, maar ook vanuit de boeren, voor wie het ook financieel een interessante optie is. In de praktijk blijkt dat veel gemeenten nog moeten wennen aan dit nieuwe fenomeen. Het past vaak niet goed in hun bestemmingsplan buitengebied, omdat het duidelijk om wonen gaat, wat ze juist wilden afremmen, terwijl ze van de andere kant nieuwe wegen voor de landbouw en verbetering van de leefbaarheid van het platteland toejuichen. De ene gemeente weet dat gemakkelijker in te passen dan de andere.

'Boeren zijn gewend om bij de ambtenaren voor ruimtelijke ordening (ro) aan te kloppen. Er moet immers iets nieuws gebouwd worden of de activiteiten hebben consequenties op ro-gebied. Daar zijn vergunningen voor nodig. Maar dat hoeft helemaal niet de beste ingang te zijn. Als de ambtenaren zorg & welzijn en de projectleiders WMO overtuigd raken dat nieuwe plannen uitstekend passen binnen het gemeentelijke beleid, of zelfs een logische invulling zijn die de beleidsdoelen in één klap dichterbij brengen, kunnen zij hun collega's overtuigen. Hetzelfde geldt voor werkgelegenheid. Veel gemeenten hebben in hun langetermijnplanning doelstellingen staan over groei van werkgelegenheid in het buitengebied. Voor de realisatie daarvan zijn ze afhankelijk van ondernemers. Een wethouder die overtuigd raakt, kan wonderen doen. Zo bezien is de ro-ingang misschien wel juist de minst logische.

Ook klagen over veranderingen op het gebied van pgb, AWBZ, WMO is niet terecht. Die kunnen juist positief uitpakken. Gemeentelijk beleid op het gebied van sociale activering, duurzame participatie, leerwerktrajecten en jeugdzorg biedt grote kansen. Daarvoor is het wel zaak dat je duidelijk in beeld bent. Je moet je dus in de gemeente en de regio goed profileren, als individueel bedrijf en als sector. De grote opgave voor de toekomst is betere communicatie over zorglandbouw.'

Marianne van der Heijden, Federatie Landbouw en Zorg **Betere communicatie essentieel**

Een nieuwe ontwikkeling is ook de zorgboerderij voor allochtonen, waarvan de eerste voorbeelden opkomen. Verder komen er nieuwe samenwerkingsvormen op, bijvoorbeeld met het onderwijs. Cliënten die in het reguliere onderwijs geen opleiding kunnen doen en ook in het speciale onderwijs niet goed meekomen, vinden op de boerderij een nieuwe kans. Ze doen daar een scholing in de praktijk, terwijl het ROC of AOC voor de toetsing en inhoudelijke ondersteuning zorgt.

Ook een uitbreiding richting welzijnssector ligt voor de hand. Denk aan de mogelijkheid dat gemeenten dagbesteding inkopen voor bijvoorbeeld ouderen of juist jongeren, tegen een vast budget. Dat betekent meer

samenwerking met een diversiteit aan partners, wat een verdere professionaliseringsslag vergt.

Een mogelijkheid is verder dat het zorgbedrijf vaste afspraken maakt met gemeenten om voor een bepaald budget een groep mensen dagbesteding te bieden, betaald uit de WMO.

Dit alles vergt meer profilering, meer vraaggerichtheid en meer maatwerk, zo dringt steeds meer door. Om ten volle in te kunnen spelen op alle veranderingen in de zorg- en welzijnsregelingen, is het nodig dat de zorglandbouw meer zichtbaar wordt als reguliere keuzemogelijkheid voor cliënten.